

TỔ CHỨC CHO HỌC SINH THUYẾT TRÌNH - MỘT BIỆN PHÁP QUAN TRỌNG ĐỂ NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG DẠY HỌC LỊCH SỬ Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

○ NGUYỄN THU QUYÊN*

Đổi mới phương pháp dạy học (PPDH) Lịch sử (LS) theo hướng «*phát huy tính tích cực, tự giác, chủ động, sáng tạo của HS, phù hợp với đặc trưng môn học, đặc điểm đối tượng HS, điều kiện của từng lớp học, bồi dưỡng cho HS PP tự học, khả năng hợp tác, rèn luyện, kỹ năng vận dụng kiến thức vào thực tiễn, tác động đến tình cảm, đem lại niềm vui, hứng thú và trách nhiệm học tập cho HS*» (1) đang là một xu thế tích cực trong các nhà trường. Quán triệt tinh thần đổi mới PPDH nói trên, ngay từ đầu năm học 2009-2010, chúng tôi đã tiến hành áp dụng và thử nghiệm việc tổ chức cho HS thuyết trình bài học LS.

1. Thuyết trình là một trong những phương thức hiệu quả giúp truyền đạt thông tin một cách thuyết phục đến một nhóm đối tượng nghe nhất định. Trong nhà trường phổ thông, PP thuyết trình có vai trò và ưu thế quan trọng trong việc truyền thụ kiến thức cho HS. Tuy nhiên, việc chủ yếu sử dụng PP thuyết trình «*một chiều*» trong PPDH truyền thống đã dẫn đến thói quen học thuộc lòng - nhớ - đọc lại trở thành phổ biến trong đại bộ phận HS. «*LS đâu phải là một chuỗi sự kiện để người viết sử ghi lại, rồi người giảng sử đọc lại, người học sử lại học thuộc lòng*», «*Điều quan trọng là qua học tập, chúng ta thấy được cái gì qua các thời đại LS và từ đó chúng ta rút ra được kết luận gì, bài học gì...*» (Phạm Văn Đồng). Việc tổ chức cho HS thuyết trình nhằm rèn luyện cho HS có tinh thần tự học một cách tích cực, biết ăn nói lưu loát, phát biểu ý kiến một cách tự nhiên, rành mạch. Trong đó, HS chủ động chuẩn bị bài, trình bày và thảo luận. GV chỉ là người đóng vai trò hướng dẫn cách thức chuẩn bị, phân công trình bày chứ không trực tiếp tham gia chuẩn bị và trả lời thay học trò. Chỉ đến lúc các em kết thúc thảo luận, GV mới tổng kết và đưa ra các nhận xét, ĐG, cho

điểm. Như vậy, rõ ràng PPDH này đã thực sự biến các em HS trở thành trung tâm của giờ học. Để HS thuyết trình bài học LS có hiệu quả, theo chúng tôi, cần thực hiện quy trình sau.

2. Quy trình tổ chức cho HS thuyết trình bài học LS

2.1. Các bước chuẩn bị

Bước 1: GV hướng dẫn HS các công việc cần thiết để chuẩn bị cho một bài thuyết trình. Công việc này trải qua 3 giai đoạn:

- *Giai đoạn 1: Thu thập thông tin và xây dựng cấu trúc bài thuyết trình:* 1) Xác định rõ ràng chủ đề chính của bài thuyết trình, sau đó gạch ra các ý liên quan để xác định trọng tâm bài thuyết trình; 2) Tiến hành tìm kiếm tài liệu từ mọi nguồn (Internet, SGK, thầy cô, bạn bè, gia đình,...), song cần thực hiện phân loại dữ liệu ngay từ bước này (*sắp xếp lần thứ nhất*); 3) Sắp xếp các dữ liệu, thông tin có được theo các ý đã gạch (*sắp xếp lần thứ hai*); suy nghĩ về mối liên hệ giữa các thông tin trong lúc sắp xếp; 4) Dựa trên các ý vừa tìm được, lên sơ thảo dàn ý cho bài thuyết trình (bài có bao nhiêu phần, nội dung mỗi phần gồm mấy phần nhỏ), sau đó lập dàn ý chi tiết (dữ liệu nào dùng cho chỗ nào), dàn ý càng chi tiết càng tốt; 5) Đưa tất cả nội dung vào dàn ý, khoan hãy nghĩ đến việc điều chỉnh; 6) Sắp xếp, chỉnh sửa các ý sao cho phù hợp với tiến trình bài nói và hợp logic (*sắp xếp lần ba*). Biên tập lại câu chữ, rút ngắn các ý dư thừa hoặc viết lê thê. Cần chú ý *phần chuyển ý* rất quan trọng sau mỗi nội dung; 7) Đọc lại lần nữa, tạo một bản tóm tắt gợi ý ngắn gọn dùng trong lúc thuyết trình (để dễ nhớ lại và tránh việc đọc lại toàn bộ bài thuyết trình).

Các bước chuẩn bị như trên nhằm bảo đảm nội dung bài thuyết trình *đúng trọng tâm, đầy đủ và rõ ràng*.

* Trưởng THPT chuyên Nguyễn Trãi, TP Hải Dương

Quá trình thu thập thông tin nhất thiết phải được tiến hành theo đúng cấu trúc của bài thuyết trình: - *Mở bài*: giới thiệu được mục đích, lợi ích mà bài thuyết trình mang lại cho người nghe; mở bài làm sao thu hút và ấn tượng; - *Thân bài*: để đọng lại được trong tâm trí người nghe, phần thân bài chỉ nên từ 2 đến 6 phần nhỏ (các kết quả nghiên cứu về khả năng tập trung và trí nhớ cho thấy, trong một khoảng thời gian nhất định người nghe chỉ có thể nhớ không quá tối đa 7 vấn đề); - *Kết bài*: cần tóm tắt lại nội dung đã trình bày, chốt lại các điểm chính mà người nghe cần nhớ và kèm theo là những lời động viên, kêu gọi để họ thực hiện theo những điều đã trình bày

- *Giai đoạn 2: GV hướng dẫn HS cách luyện tập*, bằng cách rèn cho các em: - Tập nói trước gương (để biết mình như thế nào khi lên thuyết trình); - Tập cười (để các em biết tự tin); - Nói chậm và rõ ràng (thuận lợi cho người nghe); - Bảo đảm bài thuyết trình trong thời gian quy định (nếu bài thuyết trình dài cần bớt đi các bước không cần thiết); - Học hỏi kinh nghiệm từ bạn bè trong lớp và từ các MC trong các game show.

- *Giai đoạn 3: GV hướng dẫn HS cách thuyết trình một cách hiệu quả và ấn tượng bằng cách vận dụng hiệu quả các phi ngôn từ trong thuyết trình*. Theo thống kê xã hội học của Mĩ, sức mạnh truyền đạt qua ngôn từ chỉ có 7%, qua giọng nói là 38%, qua hình ảnh là 55%. Dưới đây là những chỉ dẫn giúp HS có những bí quyết để sử dụng các phi ngôn từ trong thuyết trình một cách hiệu quả: - *Ánh mắt*: Nhìn bao quát cả lớp với ánh mắt tươi vui; - *Gương mặt*: Hãy ngẩng cao đầu, cười thật tươi với gương mặt rạng rỡ; - *Tay*: Luôn để tay trong khoảng từ thắt lưng xuống dưới cằm, hãy đổi tay để tạo ra sự khác biệt; - *Dáng đứng*: «Trụ trước, tựa sau» để thể hiện sự năng động và nhiệt tình; - *Trang phục*: Gọn gàng, chỉnh tề; - *Giọng nói*: Rõ ràng, có sức cuốn hút với âm lượng lên bổng xuống trầm; - *Khoảng cách*: phù hợp với cả lớp, chọn vị trí làm sao cho tất cả các khán giả đều nhìn thấy; - *Di chuyển*: hãy đi lên hoặc đi xuống để khán giả không mỏi mắt vì phải nhìn lâu vào một chỗ và để tạo ra sự khác biệt; - *Sự giao lưu*: Hãy thể hiện sự gần gũi, chia sẻ cảm xúc với người nghe (chẳng hạn bắt tay thân mật với những bạn cùng tham gia thảo luận).

Bước 2: GV phân nhóm và cho các lớp bốc thăm chủ đề bài học. Đầu năm học, GV cho HS bốc thăm các chủ đề bài học - hai HS cùng một

chủ đề (việc bốc thăm này đối với HS chuyên có thể chia nhỏ theo từng mục của một bài để có thể tìm hiểu sâu hơn nội dung của bài học). Sau đó, theo trình tự bốc thăm, đến tiết của bài học nào thì những HS bốc thăm được bài học đó sẽ lên thuyết trình.

Bước 3: GV thiết kế và phát cho các em bảng tiêu chí ĐG bài thuyết trình. Đây là một công việc vô cùng quan trọng. Nó như một sự định hướng trước nội dung của bài học để giúp HS nghiên cứu, chuẩn bị và thuyết trình bài học LS một cách có trọng tâm. Sau đây là một mẫu bảng tiêu chí ĐG mà GV có thể tham khảo (GV hãy thiết kế luôn các phiếu nội dung ĐG bài thuyết trình cho các bài học trong cả một năm học và đóng thành quyển và phát cho HS) (xem bảng).

2.2. Các bước lên lớp. Trình tự tiết học như sau:

- Ổn định tổ chức lớp (1 phút).
- Kiểm tra bài cũ (5 phút): GV tổ chức kiểm tra bài cũ theo hướng cho HS tự kiểm tra, tự ĐG. Hình thức kiểm tra phải phong phú, đa dạng, có thể dưới dạng một cuộc thi: trả lời nhanh, đôi hiểu nhau... Nhất thiết, GV phải có những thang điểm chi tiết đã được thông báo trước cho HS để HS có thể tự ĐG xem mình đạt được bao nhiêu điểm so với yêu cầu của câu hỏi đưa ra.

- GV dẫn dắt vào bài mới và mời hai bạn HS lên thuyết trình (1 phút).

- Hai bạn HS lên thuyết trình bài học (15 phút).
- Cả lớp trao đổi thảo luận và đưa ra những câu hỏi vấn đáp với hai bạn HS thuyết trình (10 phút). Câu hỏi nào hai bạn không trả lời được có thể nhờ các bạn trong lớp bổ sung ý kiến hoặc có thể nhờ GV giải đáp.

- GV chốt lại nội dung chính của bài học (10 phút): thông qua câu hỏi của cả lớp, những nội dung kiến thức mà cả lớp vừa trao đổi thảo luận, GV định hướng lại nội dung của toàn bài, chốt lại các đơn vị kiến thức chính mà các em cần phải nắm. Mặt khác, để có kỹ năng thuyết trình trước đám đông, GV rèn luyện cho HS 10 phi ngôn từ trong thuyết trình (từ tư thế, dáng đứng, tác phong, khoảng cách, động tác tay, ánh mắt, nụ cười, giọng nói cho đến cách đặt và trả lời câu hỏi, sự di chuyển trong khi thuyết trình...); thông qua đó, HS sẽ mạnh dạn hơn, tự tin hơn khi nói trước đám đông và dám thể hiện mình - đó là kỹ năng mềm mà HS Việt Nam còn rất thiếu.

- GV cùng cả lớp ĐG tiết học (3 phút).

pháp giáo dục Reggio Emilia, trẻ em là trung tâm, chủ thể của quá trình tổ chức các hoạt động giáo dục. Chúng học tập, vui chơi, phát triển một cách năng động và tích cực. Thông qua các hoạt động được tổ chức dựa trên nhu cầu, hứng thú, khả năng của trẻ, các em học tập, nhận biết thế giới xung quanh, hình thành và phát triển tri thức một cách đầy đủ, chính xác. Đồng thời, giúp trẻ phát huy tối đa tiềm năng của bản thân trên cơ sở GV mang đến những cơ hội trong một môi trường giáo dục thuận lợi và phù hợp cho trẻ thể hiện.

2) *Vai trò của GV.* Phương pháp giáo dục Reggio Emilia đặc biệt nhấn mạnh tầm quan trọng của GV - người định hướng, dẫn dắt quá trình hoạt động học tập của trẻ một cách linh hoạt, mềm dẻo. Ở phương pháp này, GV tham gia tích cực vào các hoạt động của trẻ với tư cách như là một thành viên của nhóm; dựa trên những hiểu biết về trẻ (thông qua quan sát, theo dõi các hoạt động của trẻ và ghi chép tỉ mỉ, cụ thể về nội dung các cuộc thảo luận, trò chuyện trao đổi của trẻ) GV có thể đưa ra ý kiến, nhận xét để cùng trẻ thảo luận, chia sẻ những kinh nghiệm, hiểu biết của bản thân về đối tượng; đồng thời, biết cách tổ chức các hoạt động, tạo môi trường kích thích trẻ học tập một cách tích cực (ví dụ: dẫn dắt trẻ đến những tình huống có vấn đề để trẻ phải suy nghĩ và tìm ra cách giải quyết bằng nhiều phương pháp khác nhau), qua đó, không chỉ giúp cho trẻ phát triển nhận thức, mở rộng tư duy mà còn giúp GV phát triển và nâng cao chuyên môn của bản thân mình; mặt

khác, GV cũng cần biết cách can thiệp đúng lúc, đúng chỗ, phù hợp, biết kích lệ động viên trẻ để duy trì hứng thú của trẻ vào các hoạt động tiếp theo.

...

Trẻ em là tương lai của đất nước. Bởi vậy, cần đặt sự quan tâm hàng đầu vào công tác giáo dục, chăm sóc và đầu tư phát triển cho trẻ em, đặc biệt là trẻ mầm non; nhằm phát triển tối đa tiềm năng của trẻ, giúp trẻ phát triển toàn diện về thể lực, trí tuệ, tình cảm, đạo đức..., chúng ta không chỉ quan tâm tới chất lượng giáo dục, đào tạo GV mà còn phải đổi mới hoạt động, phương pháp giáo dục theo xu hướng tiến bộ, hiện đại, phù hợp với đặc điểm phát triển tâm sinh lí của trẻ em. Bên cạnh đó, cũng cần chú trọng công tác giáo dục gia đình, giúp phụ huynh hiểu được ý nghĩa và tầm quan trọng của việc giáo dục trẻ trong những năm đầu đời. □

Tài liệu tham khảo

1. Chard, C; Edwards, C. P., Gandini, L., Forman, G: **The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach to early childhood education.** Norwood. New Jersey: Ablex publishing Corporation, 1993.
2. Joanne Hendrick - Lee Oyn soop (dịch). **Reggio Emilia**, 1998.
3. Kim Jung Hee. **Reggio Emilia Approach.** Seoul, Hakchisa, 2003.
4. Kim Joung Hoo. **Reggio Emilia Approach analysis and application.** Seoul Changchisa, 1999.

Tổ chức cho học sinh...

(Tiếp theo trang 36)

trong suốt bài học và có nhiều cơ hội để tự DG cách học của riêng mình.

HS được sử dụng các loại công nghệ khác nhau để thực hiện nghiên cứu, trao đổi thông tin và tạo ra kiến thức; được rèn luyện thêm về các kĩ năng sống như kĩ năng giao tiếp - ứng xử, kĩ năng thuyết trình, thuyết phục, kĩ năng hỏi đáp, tự chủ, làm việc theo nhóm, hoạch định mục tiêu...

Đối với GV: GV đã thực sự trở thành người tổ chức, hướng dẫn hoạt động của HS để HS tự mình tìm kiếm phát hiện tri thức; trở thành người cố vấn, người kích thích hoạt động học tập của HS và có những lúc còn đóng vai trò là người trọng tài, người trung gian hoà giải các cuộc tranh luận ở trong lớp. □

(1) Quyết định số 16/2006/QĐ-BGDĐT ngày 5/5/2006 của Bộ trưởng Bộ GD-ĐT.

Tài liệu tham khảo

1. Tập đoàn Intel. **Chương trình dạy học của Intel - khoá học khởi đầu, phiên bản 2.0** (bản quyền 2007).
2. Nguyễn Thị Côi. **Các con đường và biện pháp nâng cao hiệu quả dạy học lịch sử ở trường phổ thông.** NXB Đại học sư phạm Hà Nội, 2006
3. N.G. Đairi. **Chuẩn bị giờ học lịch sử như thế nào.** NXB Giáo dục. H 1973.
4. I.F.Khazlamov. **Phát huy tính tích cực của học sinh như thế nào?** NXB Giáo dục. H 1978.
5. Phan Ngọc Liên. **Đổi mới việc dạy học lấy học sinh làm trung tâm.** NXB Đại học quốc gia Hà Nội.
6. Phan Ngọc Liên - Trịnh Đình Tùng. **Phát huy tính tích cực của học sinh trong dạy học lịch sử ở THCS.** NXB Giáo dục. H 1998.

BẢNG NỘI DUNG ĐÁNH GIÁ BÀI THUYẾT TRÌNH

Người thuyết trình:.....

Tên bài học: .....

Định hướng bài học		Tiến trình bài học	
I. Mục tiêu bài học	<ul style="list-style-type: none"> • Kiến thức: • Tư tưởng: • Kỹ năng: 	<i>Bài thuyết trình đạt được những mục tiêu như thế nào?</i>	
II. PP thuyết trình	<i>Vận dụng hiệu quả các phi ngôn từ khi thuyết trình:</i>	<i>Nhận xét của em về việc vận dụng các phi ngôn từ khi thuyết trình của bạn?</i>	
II. Nội dung thuyết trình	<i>Nội dung cơ bản:</i> Hãy nghiên cứu và chốt lọc những sự kiện cơ bản trong SGK để nêu bật được các ý trọng tâm của bài	<i>Diễn những nội dung cơ bản của bài thuyết trình</i>	
	<i>Nội dung mới:</i> Cả lớp rất hứng thú và ĐG rất cao với những thông tin tư liệu mà bạn tham khảo được từ các tài liệu ngoài SGK và các phương tiện thông tin đại chúng có tác dụng giúp cả lớp hiểu sâu hơn và làm phong phú hơn các kiến thức cơ bản của bài	<i>Diễn những nội dung mới của bài thuyết trình</i>	
	<i>Nguồn tư liệu hình ảnh khi thuyết trình:</i> Thật là tuyệt vời nếu như bạn có những tư liệu hình ảnh về những sự kiện LS có trong bài. Nó làm cho bài thuyết trình của bạn trở nên hấp dẫn người nghe	<i>Bài thuyết trình đã sử dụng những hình ảnh minh họa LS nào?</i>	
IV. Thảo luận	<i>Câu hỏi của người thuyết trình</i>	<i>Câu hỏi của cả lớp</i>	
V. Tổng kết	<i>Tổng kết bài học của GV</i>	<i>ĐG của HS về tiết học ngày hôm nay</i>	
		<i>Bài học LS em rút ra từ tiết học</i>	<i>Bài thuyết trình của bạn như thế nào?</i>

2.3. Những lưu ý đối với GV: - GV phải có thang điểm cụ thể cho bài thuyết trình của HS dựa trên ba tiêu chí: phong cách thuyết trình (sử dụng 10 phi ngôn từ khi thuyết trình có đạt hiệu quả không?), nội dung thuyết trình, phần giao lưu trả lời câu hỏi của các bạn trong lớp; - GV nên có điểm thưởng cho các bạn trong lớp có câu hỏi hay và cho các bạn có câu trả lời hấp dẫn; - GV cần phải hình thành ở HS tinh thần phê và tự phê bằng cách yêu cầu cả lớp trước khi đặt câu hỏi cho hai bạn thuyết trình, đưa ra nhận xét về những mặt tích cực và hạn chế của bài thuyết trình của các bạn; - GV phải yêu cầu HS về nhà tự tổng hợp các kiến thức đã tiếp thu được trên lớp vào vở trong lúc ôn lại bài cũ; - GV nhất thiết phải thường xuyên kiểm tra vở của HS.

PPDH nêu trên được thực hiện từ tháng 8/2009 (tại các lớp 10 Văn, 10 Sử, 10 Địa, 10 Anh, 10 Lí, 10 Sinh, 10A1 của Trường THPT chuyên Nguyễn Trãi). Trong thực tế, đã có những buổi thuyết trình rất ấn tượng (về cách diễn thuyết đầy tự tin của HS, về bố cục sáng tạo; có những đon

vị kiến thức HS đưa ra ngoài SGK và tài liệu tham khảo do Bộ ban hành khiến GV đôi lúc cảm thấy sự hiểu biết của mình về LS loài người còn quá ít).

3. Kết quả thu được

Đối với HS: Với PPDH này, rõ ràng HS đã trở thành đồng tác giả của quá trình giảng dạy. Các em thực sự đã trở thành chủ thể của hoạt động giáo dục, được chủ động và sáng tạo trong việc học tập, được tiếp cận nhiều luồng tri thức khác nhau. Các em thường xuyên tham gia vào việc phân tích, ĐG, tổng hợp ở mức độ cao đủ các loại tài liệu khác nhau.

HS được thể hiện những khám phá riêng của bản thân trong quá trình học tập và làm việc hăng say để xây dựng bất cứ câu trả lời nào trong số những câu trả lời có thể. Các em được khơi dậy lòng say mê học tập, bộc lộ và phát triển những năng lực tiềm tàng của bản thân; đồng thời được rèn luyện PP tự nghiên cứu và kỹ năng học tập. Các em biết trước mình sẽ được ĐG như thế nào, nhận ý kiến phản hồi từ GV và bạn học của mình

(Xem tiếp trang 30)